

Yhteen vai erikseen –keskustelun ratkaisut ja kentän 020 uudet ohjeet

Yhteistyöllä parempaa metatietoa –työpaja 29.11.2022

Minna Kantanen

Kansalliskirjasto

Sisältö

Taustat

KUMEAn pienryhmän toiminnasta

Tavoitteet

Tulokset

[Kentän 020 uudet ohjeet \(luonnos\)](#)

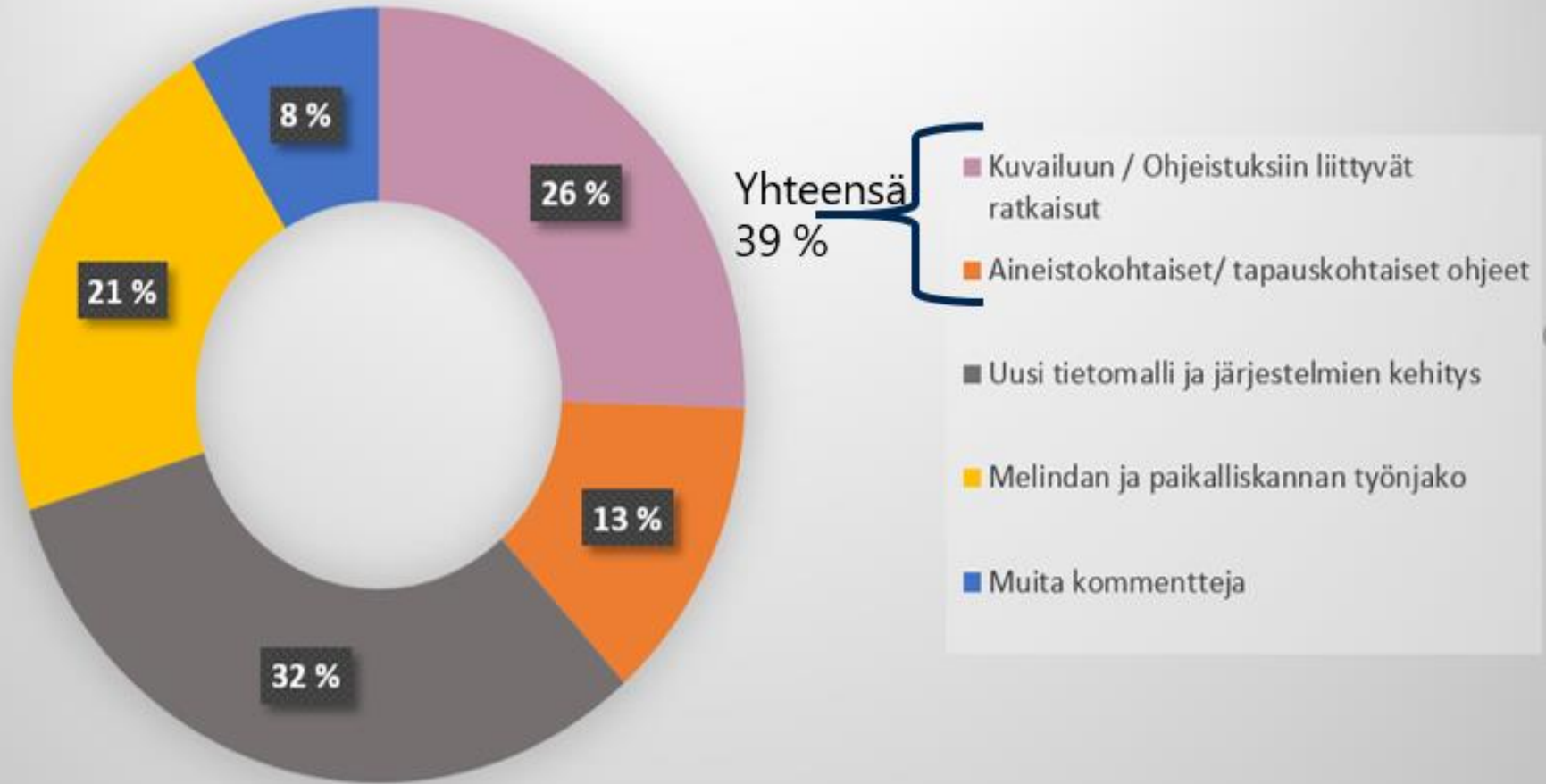
Kansityyppi vs. sidosasu/sidostyyppi – uudet käytännöt

Taustat

2021

- Kevät 2021: Keskusteluun nousi, voiko samaan tietueeseen tallentaa useamman manifestaation tietoja eli kuvailla esimerkiksi sekä sidotun että nidotun version samaan tietueeseen
 - Eri kirjastoilla erilaisia käytäntöjä
- 28.10.2021 aiheena Kirjastoverkkopäivien työpajassa
 - Materiaalit [Case: sama vai eri tietue - materiaalit, muistiinpanot, jatkotoimenpiteet](#)
 - Työpajassa yhteistä keskustelua ratkaisuksista
 - Työpajan jälkeen KUMEA tarkensi 020 kentän ohjeistusta sovellusoppaaseen
- 9.12.2021 Talonmiehen tuokiossa kerrottiin KIVEPÄ-työpajan tuloksista ja Mentimeter-kyselyssä esitetyistä ratkaisuehdotuksista [Esiteitys](#)
- Joulukuu 2021: KUMEA päätti perustaa pienryhmän jatkamaan aiheen käsittelyä

Miten ratkaisisit ongelman? N= 47

Yhteen vai erikseen – KUMEAn pienryhmä 2022

- Pia Backman (Åbo Akademis Bibliotek)
- Martin Engberg (Kansalliskirjasto)
- Katja Hyvärinen (Itä-Suomen yliopiston kirjasto)
- Minna Kantanen (Kansalliskirjasto, kokoonkutsuja)
- Jarmo Louet (Jyväskylän kaupungin kirjasto)
- Sini Neuvonen (Espoon kaupunginkirjasto)
- Satu Niininen (Kansalliskirjasto)
- Heidi Ronkainen (Kansalliskirjasto)
- Anne-Mari Salmela (Turun yliopiston kirjasto)
- Irina Vikman (Hämeen ammattikorkeakoulun kirjasto)

Pienryhmän tavoite ja toiminta 2022

- Alkukeskusteluissa tiedostettiin, että kirjastojen erilaiset käytännöt eivät todennäköisesti olisi yhteen sovitettavissa
- Ryhmän tavoitteeksi muotoutui:
 - nykytilan ja erilaisten tarpeiden kartoitus
 - eri ratkaisuvaihtoehtojen tutkiminen ja valinta
 - laatia selkeä käytännön ohjeistus erilaisiin tilanteisiin
- Ryhmä kokoontui 11 kertaa / 2022
- Paljon keskustelua nykytilasta, eri kirjastojen erilaisista tarpeista ja käytännöistä

Nykytilan ja erilaisten tarpeiden kartoitus

- Kirjastojen käytännöt ja tarpeet perusteluineen koottiin taulukkoon
- Huomattiin eroja kuvailukäytännöissä
 - kirjastosektoreittain
 - kansallisbibliografia
 - korkeakoulukirjastot
 - yleiset kirjastot
 - aineistotyypeittäin
 - painetun aineiston eri kansityypit
 - verkkoaineistojen eri tiedostotyypit
- Tapauskohtaisia eroja kuvailuissa:
 - Suomessa kuvailtu kotimainen aineisto vs. ulkomaisen aineiston poimintatietueet
 - erilaisia tulkintoja siitä, mikä on uusi painos ja mikä lisäpainos

Eri ratkaisuvaihtoehtojen tutkiminen ja valinta

- Tilannekartoituksen perusteella tavoitteena ei voinut olla joko/tai-ratkaisu eli aina yhteen tai erikseen
- Yhden ratkaisumallin sijaan haettiin aineisto- tai tapauskohtaisia ohjeita erilaisiin tilanteisiin Melinda-kuvailussa:
 - milloin tarvitaan uusi kuvailu
 - milloin voidaan kuvailla samaan tietueeseen
- RDA-ohjeiden lisäksi myös puhuttiin formaateista, järjestelmistä, kirjastojen tarpeista jne.
 - pyrittiin huomioimaan Melinda-kuvailu ja paikalliskannat
 - keskusteltiin myös tulevasta kuvailun muutoksesta
 - linkitetty data ja siirtymä MARC 21 –formaattista BIBFRAMEen
 - nykyiset järjestelmät ja käytännöt vs. uuden tietomallin mukaiset järjestelmät

Ratkaisuperiaatteista 1/2

- Perusteluja ratkaisuille etsittiin RDA:sta
 - sekä nykyistä Toolkitiä että uudistunutta RDA:ta tutkittiin
 - ratkaisut perustuvat nykyiseen Original Toolkitiin
- RDA: Uusi kuvailu kun manifestaation ydinelementeissä tapahtuu muutos
 - Esimerkiksi kun päänimeke, kustantaja tai ISBN vaihtuu, kyseessä on uusi manifestaatio
 - RDA:ssa ei suoraa ohjetta, kuvaillaanko sidottu ja nidottu versio yhteen vai erikseen
- Kansallisbibliografian tarve kuvailla painetut manifestaatiot erikseen
 - Jos muut kuvailisivat samat manifestaatiot yhteen tietueeseen, syntyisi tuplatietueita
- Jos verkkoaineistojen eri tiedostomuodot kuvaillaan samaan tietueeseen, tietueisiin tulee paljon tuplakenttiä, koska eri tiedostoformaateilla on erilaisia ominaisuuksia (ml. saavutettavuusominaisuudet)

Ratkaisuperiaatteista 2/2

- Kotimainen ja ulkomainen voidaan kuvailla eri tavalla
 - Kotimainen aineisto kuvaillaan noudattaen kansallisbibliografia-kuvailun ratkaisuja eli eri kansityypit ja tiedostomuodot erikseen.
 - tähän on yksi poikkeus
 - Ulkomailta poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä eri kansityyppien ja tiedostomuotojen kuvailu samaan tietueeseen.
- Tarkennettiin painokseen liittyviä käsitteitä uusi painos - uudistettu painos - muuttumaton lisäpainos
 - RDA:ssa painostieto ja tieto nimetystä uudistetusta painoksesta ovat manifestaation ydinelementtejä -> uusi kuvailu

Selkeä käytännön ohjeistus erilaisiin tilanteisiin

- Tämän kolmas tavoite oli helppo toteuttaa sitten, kun tavoitteet 1 ja 2 oli saavutettu.
- Tuloksena [uusi ohjeistus kenttään 020 \(luonnos\)](#)
 - Hyväksyttiin KUMEAn kokouksissa 2.11.2022 & 16.11.2022
 - Esittely muille kuvailun asiantuntijaryhmille työpajassa 22.11.2022
 - Seuraavaksi esittely kaikille kuvailijoille Melinda 10 vuotta –työpajassa 29.11.2022

Uusien ohjeiden käyttöönotosta

- Voidaan ottaa käyttöön
 - kun muutokset viety RDA-sovellusohjeeseen ja muihin ohjeisiin
 - vaikutuksia myös muihin kenttiin kuin 020 ja muihin ohjeisiin (esim. työohjeeseen Verkkoinneistot)
- Tarvitaan lisätiedotusta ja ehkä myös kertausta esim. Talonmiehen tuokioissa
- Ohje kaipaa lisää esimerkkejä
- Tietueisiin ei tehdä takautuvia korjauksia

- KUMEA palaa käyttöönoton aikatauluun kokouksessa 14.12.2022

Milloin uudet ohjeet otetaan käyttöön?

Jos vaikka vuodenvaihteessa?

Milloin tehdään uusi kuvailu Melinda- metatietovarannossa? - uusia ohjeita 020 kentässä

Uusi julkaisu, jolla uusi ISBN-tunnus

- Uusi kuvailu tehdään, kun kuvailtavana on uusi teos, uudistettu painos tai uusi manifestaatio eli yleensä aina kun julkaisun ISBN-tunnus on muuttunut.
- Uusi kuvailu tehdään, kun julkaisun kustantaja vaihtuu
- Erikoistapauksia:
 - Jos uudella manifestaatiolla on sama ISBN-tunnus kuin aiemmalla manifestaatiolla, merkitään aiemman manifestaation ISBN virheelliseksi osakenttään 020#z. Kotimaisessa aineistossa pyydä uudelle manifestaatiolle uusi ISBN Suomen ISBN-keskuksesta: isbn-keskus (at) helsinki.fi.
 - Tapauksissa, joissa kustantaja on sulautunut toiseen kustantajaan tai kustantajan nimi on vaihtunut, mutta julkaisun ISBN on pysynyt samana, merkitään ensisijaisessa tiedonlähteessä oleva kustantaja mukaan lisäpainoshuomautukseen oikeaksi kustantajaksi. Ks. lisää kentän [500 ohjeista](#)

Julkaisulla on kaksi kustantajaa

- Kun julkaisulla on kaksi kustantajaa, molempien ISBN tunnukset merkitään samaan tietueeseen

ESIMERKKI <https://melinda.kansalliskirjasto.fi/byid/009599252>

020 ## #a 978-951-583-354-9 #q Svenska litteratursällskapet i Finland #q sidottu

020 ## #a 978-91-7353-871-8 #q Atlantis #q sidottu

Uudet painokset

- Uusi painos kuvaillaan uuteen tietueeseen, koska painostieto ja tieto nimetystä uudistetusta painoksesta ovat manifestaation ydinelementtejä - RDA 2.5 [Painostiedot](#)
 - Uudella painoksella on yleensä oma ISBN-tunnus
 - Erikoistapaus:
 - Jos uudistettu painos ilmestyy aiemman painoksen ISBN-tunnuksella, merkitään aiemman painoksen ISBN virheelliseksi osakenttään 020#z. Kotimaisessa aineistossa pyydä uudelle manifestaatiolle uusi ISBN Suomen ISBN-keskuksesta: isbn-keskus (at) helsinki.fi.
- Jos uudella painoksella on sama sisältö ja sama ISBN kuin aiemmalla painoksella, kyseessä on lisäpainos. (ks. seuraava dia)

Lisäpainokset

RDA - Muuttumattomat lisäpainokset [RDA 2.5.6.3](#)

SKL: Huomautus muuttamattomista lisäpainoksista merkitään Melinda-tietovarannossa kenttään 500.

ESIMERKKI

500 ## #a Lisäpainokset: Lisäpainos 2010.

- Ks. lisää kentän [500 ohjeista](#)
- Erikoistapaus:
 - Jos julkaisun myöhempi muuttamaton lisäpainos ilmestyy ISBN-numerollisena ja alkuperäisestä tietueesta puuttuu ISBN, niin lisäpainoksen ISBN merkitään alkuperäisen tietueen 020-kenttään ja ISBN-numeron perään osakenttään #q tieto siitä, minkä painoksen ISBN on kyseessä.

Tarvepainatteen

- Tarvepainatteen kuvaillaan alkuperäisen julkaisun kanssa samaan tietueeseen, jos niillä on sama ISBN.
- Jos tarvepainatteella on oma ISBN, se kuvaillaan uuteen tietueeseen.

Eri kansityypit - kotimainen aineisto

- Kotimaisessa aineistossa Melinda-kuvailussa noudatetaan Fennica-kuvailun käytäntöä, jossa eri ISBN-tunnuksilla ilmestyvät kansityypit kuvaillaan erikseen
 - Poikkeuksena on tapaus, kun julkaisun kova- ja pehmeäkantisen versio ilmestyvät samaan aikaan ja molempien ISBN-tunnukset on merkitty julkaisuihin. Silloin kova- ja pehmeäkantinen versio voidaan kuvailla samaan tietueeseen.
- Jos paikalliskannoissa tehdään Melinda-kuvailusta poikkeavia ratkaisuja, näitä tietueita ei saa viedä Melindaan.

Eri kansityypit - ulkomainen aineisto

- Ulkomainen aineisto kuvaillaan useimmiten hyödyntämällä tietuepoimintaa.
- Poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä kova- ja pehmeäkantisen version kuvailu samaan tietueeseen.

Erilaiset tiedostomuodot - kotimainen verkkoaineisto

- Kotimaisessa verkkoaineistossa eri tiedostomuodot kuvaillaan Melindaan erikseen.
- Jos paikalliskannoissa tehdään Melinda-kuvailusta poikkeavia ratkaisuja, näitä tietueita ei saa viedä Melindaan

Erilaiset tiedostomuodot - ulkomainen verkkoaineisto

- Ulkomainen aineisto kuvaillaan useimmiten hyödyntämällä tietuepoimintaa.
- Poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä verkkoaineistojen eri tiedostomuotojen kuvailu samaan tietueeseen.

Osakenttien 020 #q+ 340 #l + 563 #a käytöstä

Kansityyppi ja sidosasu MARC 21 -formaatissa

020 ISBN-TUNNUS

#q Tarkentava tieto

340 FYYSINEN TALLENNE

#l Sidosasu

563 HUOMAUTUS SIDOKSESTA

#a Huomautus sidoksesta

020 #q

- Osakenttään #q merkitään osakentän #a tai #z tunnusta tarkentava tieto
 - Aiemmin sidosasu, mutta 1.11.2021 alkaen kansityyppi (tietueissa näkee molempia, koska takautuvia korjauksia ei ole tehty)
 - Esimerkiksi: kovakantinen/pehmeäkantinen/kierreselkä ... (ja vanhoissa tietueissa: sidottu, nidottu ...)
 - Pelkkää osakenttää #q ei voi merkitä
- > jos julkaisulla ei ole ISBN-tunnusta, kansityyppiä ei voi merkitä kenttään 020 #q
- > näissä tapauksissa Suomessa on käytetty huomautuskenttää 563 (Huomautus sidoksesta), jonne on merkitty sama tieto kuin olisi merkitty osakenttään 020 #q (aiemmin sidosasu ja 1.11.2021 alkaen kansityyppi)

563 #a Huomautus sidoksesta

- Kentän kuvaus MARC 21 –formaatin suomennoksessa:
Tarkoitettu käytettäväksi pääasiassa antikvaaristen aineistojen, kuten harvinaisten kirjojen ja muiden erikoisaineistojen kuvailussa. Kenttää ei tule käyttää kausijulkaisujen vuosikertasidosten kuvaamiseen.

-> formaatin näkökulmasta väärä paikka merkitä sidosasu tai kansityyppi

340 #l Sidosasu

- Uusi osakenttä formaattiin 12/2021
- Lisätty formaatin suomennokseen 6/2022
- [Kumean kesäkuun 2022 kokousten yhteismuistiossa:](#)
 - 340 #l osakenttään voi merkitä sidosasan tai RDA:n sidostyyppin kontrolloidusta sanastosta, mutta tässä käytettävät termit puuttuvat vielä Metatietosanastosta.
 - Kumea ohjeistaa osakentän käytöstä, kun termit on lisätty Metatietosanastoon.
- Tilanne 11/2022:
 - 340 #l osakenttä ei vielä käytössä
 - käyttöönotto mahdollista sitten, kun osakenttä on lisätty kirjastojärjestelmiin

Osakenttien 020 #q+ 340 #l + 563 #a oikea käyttö

020 #q - kansityyppi

340 #l – sidosasu tai sidostyyppi, joka merkitään kontrolloidun sanaston terminä

563 #a – vapaamuotoinen huomautus sidoksesta harvinaisten kirjojen ja muiden erikoisaineistojen kuvailussa (tarvittaessa kuvailijan harkinnan mukaan)

Koska 340 #l osakenttää ei voi käyttää, tätä oikeaa käyttöä ei voi vielä toteuttaa.

020 #q + 563 #a – siirtymävaiheen käytäntö

- Jos sekä osakenttä #a että #z puuttuvat, kansityyppiä ei merkitä ollenkaan.
 - Näissä tapauksissa voidaan merkitä sidosasu (sidottu/nidottu...) toistaiseksi kenttään 563, kunnes saadaan käyttöön kenttä 340 #l.
 - Kun osakenttää 340 #l saadaan käyttöön, Melindaan tehdään korjausajo, jossa 563-kentän kontrolloidun sanaston mukaiset sidosasutermi siirretään kenttä 340 #l.

Huom!

- Aineistokohtaisesti kansityypin voi merkitä myös muiden tunnistenumero kenttien osakenttään #q.
 - Esimerkiksi Fennica-kuvailussa ISBN:ttömille julkaisuille merkitään kenttä 015 (Kansallisbibliografiatunnus), jonne tallennetaan myös kansityyppi osakenttään #q.

Muutokset osakenttien 020 #q+340 #l + 563 #a käytössä

MARC 21 - kenttä	31.10.2021 asti	1.11.2021- 31.12.2022?	1.1.2023 alkaen?	syksyllä 2023?
020 #q	sidosasu	kansityyppi	kansityyppi	kansityyppi
340 #l				sidosasu tai RDA:n sidostyyppi
563 #a	huomautus sidoksesta + sidosasu, jos ei voi käyttää 020 #q	huomautus sidoksesta + kansityyppi, jos ei voi käyttää 020 #q	huomautus sidoksesta + sidosasu, jos ei kansityyppiä osakentässä 020 #q	huomautus sidoksesta

Kiitos.

minna.kantanen@helsinki.fi